

Deborah Deborah

Kristina Tomášová

SUMMARY

The articles about conservation and breeding Black Rhinos already became a traditional part of our Annual Reports. In the introduction to this article, we demonstrate the gene pool of our currently held animals (5 males and 10 females). Later on, we describe the story of the last offspring, female Deborah. She was born on 11th September 2004. It is the first young of the 10 years old female Jiddah. The birth was a result of our intensive and demanding breeding efforts. At first, Jiddah made a bad experience while being socialised with her first partner, male Sauron, who was of the same age and who grew up together with her. As soon as these animals reached maturity, it was a start of severe aggressive fights. Putting both animals together in the presence of another female, Eimi, was impossible at that time. Therefore we decided to try to overcome Jiddah's fear and socialise her with an older and experienced male Jimm. This process was successful. Jiddah was socialised with female Sali at first, who knew Jimm well and calmed her down. At the same time, Jiddah was gradually moved to the stable with protected contact among the animals, neighbouring to Jimm. Then we started with the socialisation outdoors, which was successful as well. The animals stayed together in one enclosure during the first summer, but Jiddah did not allow the male to approach. At the beginning of the next season (spring 2003) they started to breed. Jiddah conceived during their second mating. We prepared all necessary equipment including cameras monitoring the stable and were ready for the parturition. The female baby was born at 4 o'clock in the morning and it was very active. Luckily, we overcame the initial crisis, as the mother was very nervous. She was walking around all the time did not enable the baby to suckle. In the early afternoon we succeeded to

obtain some milk from the mother and put it to the baby's mouth. It gave the baby some energy for next search of nipples. After a half an hour it suckled on its own for the first time. The 23rd October was the date of its name-giving party. The young female was given her name, Deborah - "honey bee".

Nosorožci dvourohým neboli černým (*Diceros bicornis*) věnujeme pozornost ve výročních zprávách pravidelně, a to jak situaci ve volné přírodě, tak i problematice jejich chovu v naší zoo. Zoologická zahrada Dvůr Králové, stejně jako ostatní evropské zoologické zahrady, chová východní poddruh nosorožce dvourohého (*Diceros bicornis michaeli*). Počty zvířat, žijících v africké přírodě jsou stále velmi nízké a čítají kolem 500 jedinců; např. v Keňi je to 437 zvířat, v Tanzanii 42 a v Rwandě jeden nosorožec (údaje k 31. prosinci 2003, podle IRF - Mezinárodní nadace pro nosorožce). Všechna tato zvířata žijí v přísně střežených chráněných územích. Ve volné přírodě mimo národní parky či rezervace nepřežil jediný kus. Všichni byli zabití zbraněmi pytláků. Zoologické zahrady se snaží zabránit vyhynutí tohoto poddruhu a proto vzájemně spolupracují nejen v rámci Evropského chovatelského programu, ale i mezi vzdálenými kontinenty. V žilách dvou set nosorožců dvourohých, které zoologické zahrady celosvětově chovají, totiž kolují vzácné geny, které by nenávratně zmizely, kdyby v období kolem poloviny minulého století nebylo zoologů a dalších pracovníků zoologických zahrad, kteří měli zájem se věnovat chovu a výzkumu těchto náročných zvířat. Tehdy ještě ve východní Africe žily desítky tisíc nosorožců. První zoologickou zahradou, která získala nosorožce dvourohého, byla zřejmě v roce 1938 Hagenbeckova Zoo v německém Hamburku. Byl jim jeden a půlletý samec Faru. Stejně jako u dalších druhů, i v případě nosorožců byla díky odchytu zvířat a jejich transportu do zoo zachráněna alespoň část jejich unikátního genofondu před pytláky. V místech jejich původu nebylo totiž po několika letech nalezeno jediné živé zvíře. Doufáme, že východní Afrika se pro nosorožce v budoucnu znovu stane bezpečným místem, a že zoologické zahrady budou moci splnit své poslání, tedy vrátit odchovaná zvířata do jejich původního domova. Zatím to bohužel možné není.

Zoo Dvůr Králové v současné době chová pět samců a deset samic nosorožců dvourohých. S pomocí údajů v mezinárodní plemenné knize, kterou vede Zoo Berlín od roku 1965, jsme sestavili rodokmeny našich zvířat a zjistili, že jejich předky bylo patnáct importovaných zvířat. Jejich přehled je uveden v tabulkách na následující straně.

Nosorožci dvourohí patří bezesporu k nejnáročnějším zvířatům chovaným v zoologických zahradách. Ne náhodou je drží pouze 14 evropských zahrad ze tří set členských institucí Evropské asociace zoologických zahrad a akvárií (EAZA), tedy necelých 5 % z nich. O složitých a náročných cestách k chovatelskému úspěchu naší zoo jsme se zmínili ve článcích publikovaných ve výročních zprávách za rok 2002 a 2003. Tentokrát se budeme věnovat poslední události, a to narození samičky Deborah v sobotu 11. září 2004. Je dvacátým sedmým nosorožcem dvourohým narozeným v naší zoo. Březost trvala 464 dní, tedy rok, tři měsíce a šest dní.

Samci

Males

Jméno Name	Narozen D. of Birth	Země původu Country of Origin	Reprodukce v zoo Reproduction in zoo	Potomek v Zoo DK ¹ Descendant in Zoo DK ¹
Ferdinand	1944	Tanzanie	Mosman (au)	♂Sauren ♀Elba, ♀Ema
Johnny	1953	Keňa	Cincinnati (us)	♂Jeremy, ♀Jessi, ♀Hiddah, ♀Jola, ♀Jane-Lee, ♀Deborah, ♀Elba, ♀Ema
Irwana Mkalwa	1962	Keňa	Port Lympne (uk)	♂Mweru
King	1966	Keňa	Dvůr Králové (cz)	♂Jimu, ♂Jeremy ♀Masso, ♀Deborah
Kibo	1969	Keňa	Magdeburg (de)	♀Jola
Ken	1970	Keňa	Dvůr Králové (cz)	♂Sauren ♀Sali, ♀Masso
Enba	1970	Keňa	Cincinnati (us)	♂Jeremy, ♀Jessi, ♀Hiddah, ♀Jola, ♀Jane-Lee, ♀Deborah, ♀Elba, ♀Ema
Gareth Edwards	1975	Ízáří Afrika ²	Port Lympne (uk)	♂Mweru

1 - prarodič (žijí k 31. 12. 2004 v Zoo Dvůr Králové); a descendant living in Zoo Dvůr Králové on 31st December 2004

2 - ze skupiny svých matek dvourohých přemístěných do NP Addi v JAR; from a group of black rhinos transferred to NP Addi, Sth. Africa

♂ - samec, muž; ♀ - samice, žena

Samice

Females

Jméno Name	Narozen D. of Birth	Země původu Country of Origin	Reprodukce v zoo Reproduction in zoo	Potomek v Zoo DK ¹ Descendant in Zoo DK ¹
Peggy	1941	Keňa	Mosman (au)	♂Sauren ♀Elba, ♀Ema
Opal	1953	Keňa	Cincinnati (us)	♂Jeremy, ♀Jessi, ♀Hiddah, ♀Jola, ♀Jane-Lee, ♀Deborah, ♀Elba, ♀Ema
Kenia	1966	Keňa	Magdeburg (de)	♀Jola
Elon	1967	Keňa	Dvůr Králové (cz)	♀Elba, ♀Ema
Jimu	1968	Keňa	Dvůr Králové (cz)	♀Jessi, ♀Hiddah, ♀Jola, ♀Jane-Lee, ♀Deborah
Rudwa	1970	Keňa	Port Lympne (uk)	♂Mweru
Sali	1972	Keňa	Dvůr Králové (cz)	♂Sauren, ♀Sali, ♀Masso

1 - prarodič (žijí k 31. 12. 2004 v Zoo Dvůr Králové); a descendant living in Zoo Dvůr Králové on 31st December 2004

Deborah je potomkem čtrnácti zvířat. Sedm z nich bylo odchyceno v přírodě a sedm bylo odchováno v zoo Dvůr Králové, Magdeburg a Cincinnati.

Deborah je prvním mládětem desetileté samice Jiddah. Vzhledem k tomu, že nosorožci dvouroční pohlavně dospívají kolem šestého roku, lze tušit, že u Jiddah nebyly začátky reprodukčního období nijak jednoduché. Mládě je výsledkem nášeho intenzivního a dlouhodobého chovatelského úsilí a právem jej s hrdostí nazýváme nejvzácnějším odchovem roku 2004.

Samice Jiddah se narodila v naší zoo na pavilonu nový nosorožec 11, dubnu 1994 jako druhé mládě tehdy 10leté matky Jessi. Ve věku dvou let, tedy v květnu 1996, byla přemístěna na pavilon starý nosorožec se záměrem vytvořit novou skupinu mladých zvířat společně se samičkou Jagou, narozenou v prosinci 1997 a samcem Sauronem, narozeným v říjnu 1994. Sauron byl k Jiddah zcela nepřítulný, a tedy z genetického hlediska ideálním partnerem. Toto trio bylo úspěšně vytvořeno a zpočátku žili všichni společně jak ve venkovním výběhu, tak ve vnitřních stájích. V prosinci téhož roku se však začal Sauron ve vnitřních ubikacích projevoval agresivně hlavně vůči Jiddah a odháněl ji od žrádla, proto od té doby byly v pavilonu spolu pouze samice a samec zvlášť, ven chodili stále spolu. Na jaře 1997 byla Jaga oddělena a přemístěna na pavilon nový nosorožec, takže Sauron a Jiddah od té doby chodili do výběhu v páru, v horkém letním počasí byli spolu i přes noc. V letech 1997 až 1998 se sice objevovaly vzájemné potyčky, ale i když se nejednalo se o vážnou agresivitu, raději občas byli ve výběhu každý zvlášť. Jina situace nastala, když v roce 1999 oba pohlavně dospěli. V létě došlo mezi nimi k vážné potyčce a museli být odděleni. Jiddah ze šarvátky vyvázla s řadou šrámů a od spojování páru muselo být upuštěno. Ani další pokus o spojení obou zvířat společně s o čtyři roky starší samicí Eimi v létě 2000 nevyšel. Jiddah měla ac-

Sauron paníčkou hrůzu a i když ji Eimi bránila, bylo jasné, že tento pár, ač geneticky ideální, je v praxi definitivně nespojitelný. Situaci komplikovalo zjištění, že Jiddah měla nyní strach ze samců všeobecně.

Chtěli jsme se pokusit tyto pocity překonat, i když jsme si nebyli jisti, zda se to vůbec podaří. Rozhodli jsme se obětí trpělivosti a postupovat pomalu, ale systematicky ke stanovenému cíli, spojení Jiddah s tehdy 21letým zkušeným samcem Jimmem. Následující sezóna proto byla využita k znovunabytí kondice i ztraceného sebevědomí Jiddah. Na podzim 2001 se zdálo, že již bude možné přistoupit k jejímu spojování s novými partnery. Byla přestěhována do stáje vedle 23leté zkušené samice Sali, se kterou pak na jaře 2002 začala chodit do společného výběhu. Postupně jsme ji začali seznamovat i s Jimmem, nejprve přes bezpečnou bariéru hrzení. Teprve tehdy, až obě zvířata dokázala bez stresu obývat sousední stáje, být ve stálém kontaktu přes bariéru a dokonce žrát seno umístěné v těsné blízkosti na obou stranách hrzení, rozhodli jsme se přistoupit ke spojení i na venkovním výběhu. Výhodou bylo, že Jimm a Sali se dobře znali (měli spolu již 5 mláďat), jejich vztah byl velmi přátelský a tak Sali pomáhala mima Jiddah strach. Hned první spojení 25. července 2002 proběhlo bez potyčky. Na konci léta všichni tři již dokázali celý den pobývat v jednom výběhu, Jiddah se však přímému kontaktu se samcem stále vyhýbala. V zimním období muselo být spojování pro špatné klimatické podmínky přerušeno, v dubnu roku 2003 jsme pak ve spojování pokračovali a 12. května již došlo k prvnímu páření tohoto úspěšně sestaveného páru. Při druhém páření 5. června 2003 Jiddah zabřezla.

Na vlastní porod jsme se v létě 2004 velice pečlivě připravovali. Nad porodním boxem byla umístěna průmyslová kamera a chování matky jsme proto mohli 24 hodin denně pozorovat na monitoru, umístěném ve zvláštní místnosti ošetřovatele, aniž by samice byla rušena. V anei byl pořizován záznam na videokazety a při jejich výměně probíhala kontrola, opět pouze prostřednictvím obrazu na monitoru. Přesto jsme v průběhu porodu a v první den života mláděte zažili horké chvíle. Známky blížícího se porodu jsme pozorovali již od pátečního dopoledne 10. září, mládě se narodilo v sobotu ve 3:45 ráno. Při narození vážilo odhadem okolo 30 kg, bylo velmi životaschopné a čilé. Do dvou hodin se postavilo a zkusilo první krůčky. Matka však byla velmi neklidná a neustále přecházela ve stáji, což mláděti ztěžilo počáteční neumělé hledání strůků a první sání, které je pro další průběh odchovu velmi důležité. Situace se postupně stávala kritickou, protože mládě bylo unavené a intervaly mezi pokusy o sání se prodlužovaly. Rozhodli jsme již, že zahájíme umělé odchov. Naštěstí k tomu nakonec nemuselo dojít a sterilizované kojenecké láhve zůstaly nepoužity. Krátce před třetí hodinou odpolední se nám podařilo získat od Jiddah asi 2 del mateřského mléka a vpravit je mláděti do úst. To dodalo malé samičce energii a usnadnilo její hledání natolik, že půl hodiny poté se jí podařilo poprvé přisát k struku a napít se přímo od matky. Situace se pak v průběhu několika dalších hodin postupně zlepšila, jistě i díky přísným opatřením k zamezení stresu. O matku a mládě se nepřetržitě po dobu 40 hodin střídavě starali zkušení ošetřovatelé Oldřich Vyhledal, Jiří Gandurský a Jan Žďárek. Po několika dnech se situace zcela uklidnila a Jiddah se stala dobrou matkou.

Slavnostní křtiny proběhly 23. října 2004, kdy se kmotrami šestitýdenní samičky staly ředitelka Nadace Duhová Energie Mgr. Gabriela Bártíková a tisková mluvčí Východočeské energetiky Mgr. Šárka Beránková. V seznamu divčích jmen je u jména Deborah uváděn význam „včela“. Přejme tedy mladé samičce krásnou, opravdu „medovou“ budoucnost.

Deborah si poprvé v životě užívá sněha. *Deborah enjoying the snow for the first time in her life.*
Foto: J. Myslivečková